

ПРОБЛЕМА ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОНТРАКТІВ З УКРАЇНСЬКОЇ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

Стаття присвячена перекладу офіційно-ділових текстів, а саме текстів контрактів як специфічного різновиду юридичних документів. Стаття узагальнює функціональні особливості ділового стилю української мови, досліджує особливості перекладу контрактів на англійську мову, їхні структурні, семантичні, граматичні та синтаксичні особливості. Основні особливості юридичного перекладу включають чіткі правила і стандартні мовні кліше. Переклад за допомогою однозначного еквівалента — це основний метод перекладу юридичних термінів з української на англійську мову. У результаті дослідження було виявлено що, переклад контрактів з української на англійську мову вважається адекватним, якщо він прагматично адаптований у відповідності з оригіналом і націлений на відтворення того ж комунікативного ефекту, що і текст оригіналу, при збереженні змісту і формальній залежності від оригіналу.

Ключові слова: контракт, функціональні особливості офіційно-ділового стилю, однозначний еквівалент, адекватний переклад.

Стаття посвящена переводу официально-деловых текстов, а именно текстов контрактов как специфической разновидности юридических документов. Статья обобщает функциональные особенности делового стиля украинского языка, исследует особенности перевода контрактов на английский язык, их структурные, семантические, грамматические и синтаксические особенности. Основные особенности юридического перевода включают четкие правила и стандартные языковые клише. Одним из основных, при переводе юридических терминов с украинского на английский язык, является перевод при помощи однозначного эквивалента. В результате исследования было выявлено что, перевод контрактов с украинского на английский язык считается адекватным, если он прагматично адаптирован в соответствии с оригиналом и нацелен на воспроизведение того же коммуникативного эффекта, что и текст оригинала, при сохранении содержания и формальной зависимости от оригинала.

Ключевые слова: контракт, функциональные особенности официально-делового стиля, однозначный эквивалент, адекватный перевод.

The article deals with one of the most complex and complicated professional translation types — official (legal) translation; here contracts are under consideration. It summarizes functional features of an official style of language, investigates peculiarities of translation of contracts, their functional, structural, semantic, grammatical and syntactic aspects. Main features of legal translation include strict regulations and standard language clichés. Translation by means of terminological equivalent is the main method of legal terms translation in the Ukrainian — English contracts. Thus, translation of the contracts is considered to be adequate if it serves to achieve a communicative effect which fully corresponds to the effect of the source language. The communicative relevance is realized in identifying translation text as the source text in its functional, semantic and structural aspects.

Key words: contracts, functional features of an official style of language, terminological equivalent, adequate translation.

Інтерес до проблематики перекладу ділової документації з боку лінгвістів і її всебічне вивчення є в курсі теорії і практики перекладу досить розповсюдженим. Такі широко відомі лінгвісти, як Швейцер А. Д., Рецкер Я. І., Бархударов Л. С., Федоров А. В., Басс Е. М. [1; 2; 3; 4] та інші присвятили дослідженню перекладу бізнес кореспонденції свої численні статті та монографії. Проте, проблема перекладу контрактів продовжує залишатися актуальною.

У цей час у зв'язку з розширенням суспільних міжнародних контактів, інтернаціоналізацією економічної активності, уніфікацією систем діловодства, а також створенням нових видів передачі інформації значно зріс обсяг ділового мовлення та з'явилися якісно нові форми ділової комунікації. Це виражається в збільшенні питомої ваги “ділового дискурсу”, відновленні та диференціації палітри мовних жанрів, а також в ускладненні комунікативних і власне мовних завдань, що стоять перед учасниками комунікативного акту.

Усе більш важливе місце — і за обсягом, і за соціальною значущістю — стали займати переклади офісної документації — тексти інформаційного, економічного, технічного характеру. Спеціальні тексти, які можна охарактеризувати як інформативні або прагматичні є більш-менш стандартними за формою і мовним засобам, і перекладачеві в першу чергу, доводиться вирішувати чисто лінгвістичні проблеми, обумовлені відмінностями в семантичній структурі й особливостями вживання двох мов у процесі комунікації.

Тексти контрактів є специфічним різновидом юридичних документів, до яких відносяться договори між юридичними лицами, а також договори між юридичними і фізичними особами.

Оскільки ці тексти мають юридичну силу, вони в цілому виявляють властивості юридичного тексту. Для текстів контрактів властиві загальні прагматичні та мовні особливості офіційно-ділового стилю мовлення, що потребує відтворення при перекладі.

Таким чином, актуальність статті зумовлена стрімким розширенням міжнародних зв'язків України з іншими державами, тенденціями до інтеграції країни до європейського та світового простору. Цей факт призводить до збільшення обсягів ділової документації в зазначеній сфері та зумовлює пошук оптимального відтворення усіх змістовних та формальних параметрів україномовної ділової документації англійською мовою, мовою міжнародного спілкування.

Метою статті є виявлення особливостей перекладу сучасної україномовної ділової документації англійською мовою.

Сучасний офіційно-діловий стиль української мови — це функціональний різновид літературної мови, застосовуваної в сфері суспільних відносин. Обслуговуючи правову й адміністративну діяльність при спілкуванні в державних установах, у суді, при ділових і дипломатичних переговорах, офіційно-діловий стиль реалізується в текстах законів, указів, наказів, інструкцій, договорів, угод, розпоряджень, актів, у діловій переписці, а також у довідках юридичного характеру.

Сфера застосування ділової мови може бути представлена як широка мережа актуальних офіційно-ділових ситуацій і як набір відповідних жанрів документів, побудованих по єдиних для жанрових різновидів правилах. Типи документів різняться специфікою свого змісту (які офіційно-ділові ситуації в них відбиті), а відповідно, і своєю формою (набором і схемою розміщення реквізитів — змістовних елементів тексту документа); об'єднані вони набором мовних засобів, які традиційно використовуються для передачі ділової інформації.

Комунікативне завдання текстів контрактів полягає в основному у формулюванні прав, повноважень і обов'язків відповідних юридичних / або фізичних осіб. Відповідно, такі тексти виконують як інформативну, так і розпорядчі функції. Тому домінуючою для текстів даного типу є когнітивна інформація, яка оформляється однотипово і за певними встановленими правилами.

Проведений лінгвістичний аналіз текстів україномовних контрактів та договорів визначив мовні ознаки досліджуваних текстів, релевантні для перекладу на лексичному та граматичному рівнях. Провідну роль у передачі когнітивної інформації тексту контракту першу чергу грають юридичні терміни. У даному типі текстів вони володіють усіма характерними ознаками термінів: однозначністю, відсутністю емоційного забарвлення, незалежністю від контексту [5]. Крім того, для передачі когнітивної інформації використовується різноманітна тематична лексика, пов'язана з найменуванням відповідних товарів або послуг.

На лексичному рівні: специфічна канцелярська лексика, терміни, професіоналізми і словосполучення термінологічного характеру, термінологізовані словосполучення, що обслуговують кожну функціональну сферу юридичного стилю, стійкі обороти і кліше, номенклатурні найменування і мовні штампи.

Серед специфіки текстів україномовних контрактів та договорів на граматичному рівні варто виділити таке: відсутні в українському діловому мовленні особисті займенники повинні бути відтворені у тексті перекладу. Заслугове на увагу засоби відтворення в текстах перекладів дієприкметникових та дієприслівних зворотів. Стислість викладу інформації визначає специфіку синтаксису обох мов досліджуваної мовно пари, в результаті чого найчастіше надається перевага простим реченням, але відтворення цієї особливості в тексті перекладу також потребує вивчення.

Зіставний аналіз текстів оригінала та перекладу дозволяє констатувати таке. Професійна термінологія представлена однозначними термінами, які мають точні та чіткі семантичні межі, відтворюючи прагнення мови до максимально стислої та точної передачі інформації, тобто до такої точності, яка могла б виключати можливість довільного та суб'єктивного її тлумачення. Так, юридичний термін має: відповідати правилам і нормам відповідної мови; бути систематичним; відповідати конкретній дефініції, що орієнтована на відповідну концепцію; бути відносно незалежним від контексту; бути точним; бути якомога лаконічнішим; бути спрямованим на максимальну відповідність (у рамках відповідної системи термінів); бути виразно нейтральним; бути благозвучним.

Назви установ, власні імена транслітеруються виключно згідно загальних правил передачі українських власних назв та імен ан-

глійськими графемами: Кондрашов Микола — Kondrashov Mykola, Ms. Steshakova Nataliia Arkadiivna.

Усі скорочення, що зустрічаються в тексті оригіналу розшифровуються відповідно до загальноприйнятих із спеціальними скороченнями. Скорочення, що не піддаються розшифровці, залишаються на мові оригіналу.

Наприклад:... З одного боку, і ТОВ “Сибір”, іменоване надалі “Фірма”... on the one part, and Limited Liability Company “Siberia”, hereinafter referred to as the “Firm”; ‘компанія з обмеженою відповідальністю’ limited liability company (LLC);

Не змінюються і зберігають оригінальну орфографію: скорочені найменування марок виробів і приладів; Наприклад: ТОВ “Флора” ООО “Flora”; ЗАТ “Кондитерське підприємство “Восток” ЗАО “Konditeskoe pidpnyemstvo Vostok”

У тексті перекладу зазвичай перекладаються: назви частин і відділів установ і організацій; назви посад, звань: *директор ТОВ “...”* — Head of “...” LLC; *керівник науково-дослідної групи з селекційної кукурудзи Центральної Європи* — Leader of the Corn Selection Research Team for Central Europe.

Трудовий же договір може містити такі терміни, як: позабюджетні фонди (off-budget funds); податок на доходи фізичних осіб (personal income tax); остаточна виплата (definitive payment) та ін. Крім цього, в ході дослідження було визначено, що в договорах і контрактах часто присутні найменування людей за ознакою, зумовленою будь-якою дією чи відношенням: заставодавець (pledgor), підрядник, контрактор (contractor), та ін.

Найчастіше в проаналізованих договорах і контрактах зустрічаються іменування сторін, виходячи з того, що саме їхні відносини регулюються в такого роду документах, наприклад: роботодавець (employer), працівник (employee), орендодавець (lessor); орендар (lessee), одержувач (consignee), що підписався нижче (undersigned).

В структурному плані послідовно постає питання специфіки перекладу термінологічних словосполучень (ТС).

У досліджуваних текстах контрактів українською мовою дуже поширеними є іменні структури, яки за формально-морфологічними ознаками поділяються на: безприменникові іменні, применникові, сполучниково-іменні, применникові-сполучникові іменні.

Так, серед безприйменникових іменних конструкцій, модель А+N (прикметник + іменник), **перекладаються** переважно: 1) складним терміном тотожної структури (прикметник + іменник): активи ліквідні — liquid assets, першочергові борги — preferential debts; 2) складним терміном, де відповідником виступає іменник: альтернативна вартість — opportunity costs; 3) складним терміном, де відповідником виступає прийменниково- іменникова конструкція: фінансовий арбітраж — arbitrage of exchange; 4) складним терміном: балансові показники — balance sheet ratio, безнадійні борги — bad and doubtful debts; 5) складним терміном, де відповідником виступає дієприкметник теперішнього часу: револьверний кредит — revolving credit.

Іменники абстрактного рівня із суфіксами -ання, -ення, -іння, -ство, -цтво та віддієслівні іменники на -ння, -ття в переважній більшості випадків піддаються граматичній заміні (відтворюються в мові переклада герундієм): формування — creating, втілення — implementing, підвищення — increasing.

Ланцюги іменників в родовому відмінку в межах одного висловлення піддаються граматичним замінам, що пояснюється розходженнями у граматичній структурі досліджуваних мов:

Всі відносини між Сторонами цього Договору є предметом регулювання законів України.

All the relations between the Parties of the present Contract are subject to norms of the material law of Ukraine.

Крім того, нами були виділені кліше і стандартні вирази, за допомогою яких вводяться такі обов'язкові пункти договорів, як зобов'язання, права і відповідальність сторін: мати право (to have the right, be entitled to); передавати свої права (to assign / transmit one's rights); виконувати зобов'язання (to perform / discharge / fulfill / comply with obligations); і т. д.

Найбільш розповсюджений метод перекладу в таких випадках — підбір аналогічних еквівалентів у мові перекладу.

Досить частотними в цих текстах є структури з експліцитно вираженим значенням умови і причини. У цих цілях широко використовуються відповідні і досить різноманітні контекстні зв'язки.

У зв'язку з цим, серед граматичних особливостей перекладу договорів і контрактів насамперед були виділені способи вираження повинності. Для адекватного відтворення волонтеривності перекладу

дієслова повинен та безособових зворотів: потрібно, треба, необхідно їх необхідно перекладати на англійську мову за допомогою модального дієслова *to be to*. *До повідомлення НСТЛ про існування дефекту повинен бути* доданий детальний опис виявлених дефектів *A list with the detailed description of the detected defects is to be enclosed with the NCTL's notification*. Також, для перекладу дієслова “повинен” досить часто вживаються модальні дієслова *shall* і *should*. Покупець повинен сплатити Продавцю штраф у розмірі... The Buyer **shall pay** the Seller agreed and liquidated damages at the rate of...

Не викликає сумнівів, що метод перекладу повинен відповідати типу тексту. Природно, щоб класифікація тексту здійснювалася шляхом віднесення конкретного тексту до того або іншого типу, до якого можна застосувати той або інший метод перекладу [6; 7]. Головна мета при цьому — зберегти при перекладі найбільш істотне, те, що визначає тип тексту. Специфіка жанру тексту контракту, його лінгвістичні та структурні ознаки зумовлюють інформативний характеру перекладу ділової документації, орієнтований на передачу змісту засобами мови перекладу. Саме це пояснює той факт, що найбільш розповсюдженою трансформацією в рамках проаналізованого матеріалу дослідження є заміна 35 %, яка зумовлена правилами синтаксису та граматичної сполучності в межах речення та словосполучення англійської мови.

Заміна частин мови спричиняє у більшості випадків інший тип заміни, а саме заміну членів речення — 30 % зафіксованих випадків (перебудова синтаксичної структури речення).

Друге місце за ступенем вживання займає перестановка (10 %). Перестановка як вид перекладацької трансформації — це зміна розташування (порядку проходження) мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Елементами, що можуть зазнати перестановки, є звичайно слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в складі тексту. У багатьох випадках ця граматична трансформація обумовлена відмінністю в актуальному членуванні української й англійської. В українській мові рема найчастіше розташовується наприкінці речення. В англійських реченнях, навпаки, рема виноситься звичайно на початок речення (цим, почасти, пояснюється широке використання пасивної конструкції, що дозволяє помістити об'єкт дії в початок речення).

Вилучення в англомовних перекладах українських особових форм дієслова (один із різновидів трансформації зменшення дієслівних форм). Вилучення при міжмовній трансформації українського підрядного речення призводить до зменшення динамічної семантики на рівні цілісної синтаксичної структури. Вилучене в англійському перекладі українське підрядне дієслівне речення передає уточнювальну інформацію, що робить думку чіткішою й підкреслює потребу негайного виконання дії. (Якби українське речення закінчувалося словом “негайно”, воно здавалося б неповним). Для носія англійської мови таке підкреслення було б зайвим, оскільки з контексту можна зрозуміти, що покупець може дати інформацію лише після того, як він буде готовий відвантажити товар. Утворення в англійському перекладі українського дієслівного речення сприймалося б як стилістично надлишкове повторення думки

Як свідчать результати дослідження, найменш частотними трансформаціями при перекладі текстів україномовних контрактів англійською мовою є конкретизація, синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), та членування речень.

Адекватним перекладом контрактів ми вважаємо такий переклад, який прагматично адаптований у відповідності з оригіналом і націлений на відтворення того ж комунікативного ефекту, що і текст оригіналу, при збереженні змісту і формальній залежності від оригіналу.

Таким чином, можна дійти висновку, що в центрі адекватності перекладу контрактів — процес орієнтування на цільову або на вихідну мову, перекладач відбиває оригінал з певним кутом заломлення вихідного тексту в залежності від обраних ним стратегій.

Адекватність перекладу контрактів “невіддільна від точності і досягається шляхом граматичних, лексико-фразеологічних і стилістичних заміन (трансформацій), що створюють рівноцінний ефект.

Отже, адекватність перекладу контрактів включає наступні компоненти:

- гранично точна і повна передача змісту оригіналу;
- передача мовної форми оригіналу;
- дотримання норм МП.

До домінант перекладу текстів контрактів відносяться:

1. Юридичні терміни. Передаються за допомогою однозначних еквівалентів.

2. Тематична лексика. Передається за допомогою однозначних еквівалентів.

3. Форма теперішнього часу як домінуюча тимчасова форма дієслова. Передається функціонально еквівалентними засобами.

4. Пасивні конструкції. Передаються граматичними еквівалентними відповідниками або в разі необхідності синтаксичними трансформаціями.

5. Повнота і різноманітність синтаксичних структур, типів логічних зв'язків зі значенням умови і причини, велика кількість однорідних членів речення неоднорідних придаткових. Системна частотність цих коштів відтворюється в перекладі.

При оцінці якості перекладу комерційних контрактів береться до уваги, чи вдалося передати повністю зміст й інформативну функцію вихідного тексту в перекладі. Із цієї найважливішої вимоги випливає, що мовне оформлення перекладу контрактів з української на англійську мову орієнтовано в першу чергу на збереження інформативної функції вихідного тексту, що спостерігається у проведеному дослідженні. Домінуючою виступає мова перекладу, оскільки найважливішим є передача інформаційного змісту у звичній мовній формі [8].

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Швейцер А. Д. Теорія перекладу: Статус, проблеми, аспекти. — М.: Наука, 1988
2. Рецкер Я. І. Теорія перекладу і перекладацька практика. — М., 1974.
3. Бархударов Л. С. Контекстуальне значення і переклад // Зб. науч. тр. МГПИИЯ ім. Тореца. — М., 1984. — Вип. 238.
4. Федоров А. В. Основи загальної теорії перекладу. — М., 1983.
5. Федотова І. Г. Юридичні поняття і категорії в англійській мові. — Обнінськ. 2000.
6. Алексеева І. С. Вступ до перекладознавства: навч. посібник для студ. філол. і лінгв. фак. вищ. навч. закладів. — СПб.: Філологічний факультет СПбДУ; М.: Видавничий центр "Академія", 2004. — 352 с.
7. Алексеева І. С. Професійне навчання перекладача: Навчальний посібник з усного та письмового перекладу для перекладачів та викладачів. — СПб.: Видавництво "Союз", 2001. — 288 с. — (Серія "Бібліотека перекладача"). — ISBN 5–94033–040–1
8. Місуно Е. А. Письмовий переклад спеціальних текстів [Електронний ресурс]: навч. посібник / Е. А. Місуно, І. В. Бащенко, А. В. Вдович, С. А. Ігнатова. — М.: ФЛІНТА, 2013. — 256 с. — ISBN 978–5–9765–1565–9

Стаття надійшла до редакції 09.04.15